

Evidencijski broj / Article ID: 21744361
 Vrsta novine / Frequency: Dnevna
 Zemlja porijekla / Country of origin: Hrvatska
 Rubrika / Section:

24 PETAK, 12. PROSINCA 2025.
 JUTARNJI LIST

Jutarnji2

KORANA SUTLIĆ

Neobična priča, nalik povijesnom trileru s umjetnicima i znanstvenicima, razotkriva se dok stojimo ispod platna slike "Razvitak hrvatske kulture" u Velikoj čitaonici Hrvatskog državnog arhiva u Zagrebu, na Trgu Marka Marulića. Ravnatelj arhiva, Dinko Čutura, pokazuje nam jedno mjesto na toj golemoj slici, djelu najvažnijeg hrvatskog slikara početka 20. stoljeća, Vlahe Bukovca, koja je zamišljena kao nacionalna dvorana slavnih s 27 povijesnih velikana i zaslužnih osoba prema kriterijima vremena u kojem je nastala. To je mjesto na desnoj strani - prazno.

- Gdje je sad skela, iznad glave Lisinskog bila je glava Rudolfa Lubynskog, slavnog arhitekta i autora naše zgrade Arhiva. No, Bukovac ga je morao maknuti, po nalogu Izidora Kršnjavog, nakon što je bilo pritisa. Dio umjetnika i znanstvenika toga doba pobunio se uz argument da je Lubynski živ te da bi, ako mogu biti prikazane žive osobe, slika trebala biti drukčija. Kršnjavi je stoga donio odluku da ga se ukloni, a Bukovac ga je prefarbao - ispričao nam je Dinko Čutura.

Kako se zgrada djelomično obnavlja, nedavno su je posjetili i restauratori Hrvatskog restauratorskog zavoda.

- Lik Lubynskog ne vidi se na sadašnjoj slici, ali se jasno pojavljuje na snimkama infracrvene reflektografije, što su otkrili konzervatori. Vidljiv je i na jednoj fotografiji na kojoj je Bukovac, dok prenosi sliku na veliko platno u svom praškom ateljeu 1913. godine. S desne strane nalazi se portret Lubynskog, do Franje Račkoga. Naša je želja, i o tome smo izvijestili Gradski zavod za zaštitu spomenika kulture, da se lik Lubynskog vrati na sliku, ako dobijemo odobrenje - rekao je Čutura.

Državna narudžba

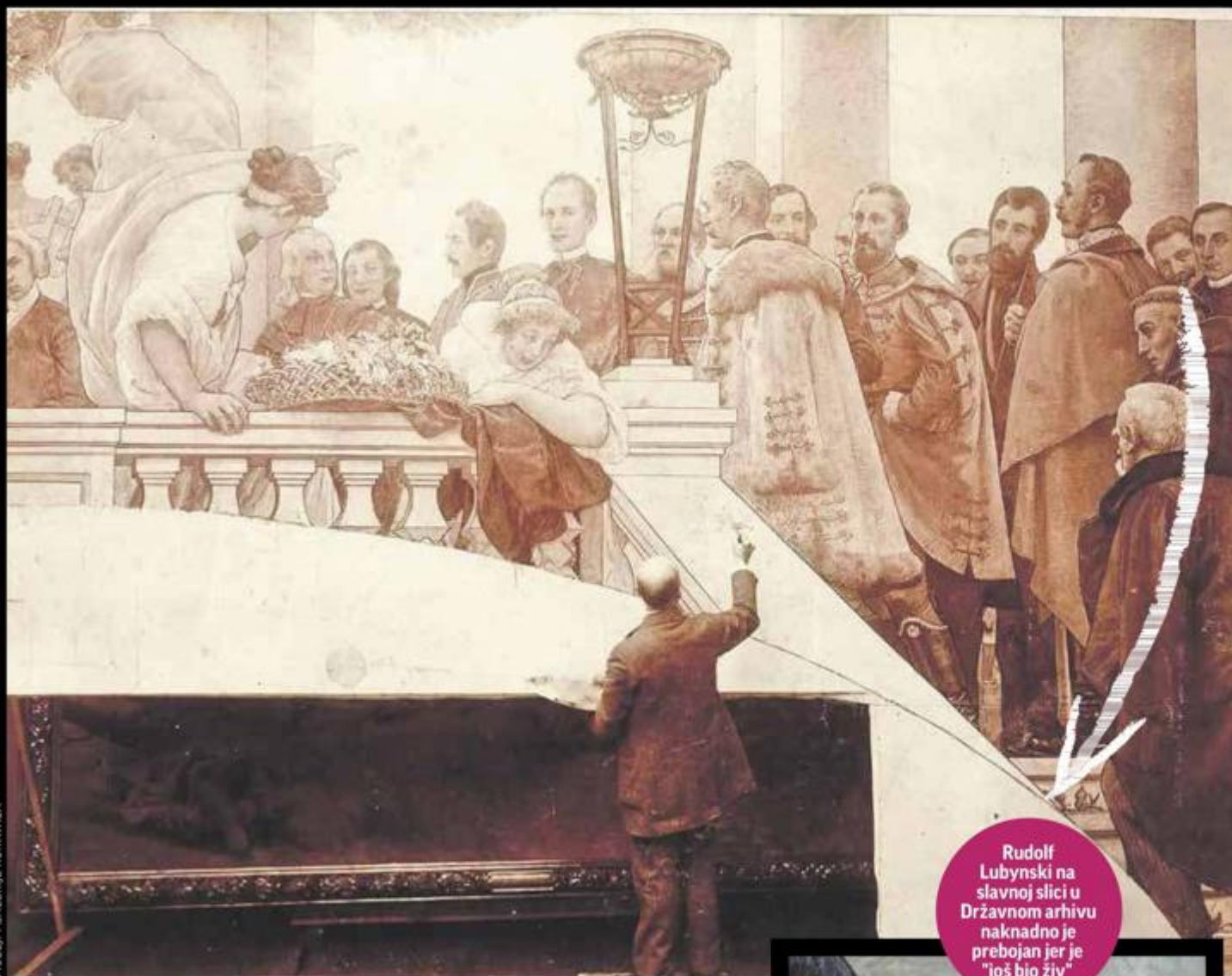
Ako bi u tome uspjeli, bilo bi to nakon više od 110 godina, koliko njegov portret "boravi" ispod boje.

O Rudolfu Lubynskom, autoru najljepše zagrebačke zgrade, već je mnogo toga poznato i objavljeno. Ukratko, današnji Arhiv jedno je od najznačajnijih djela kasne secesije. Bukovčeva monumentalna kompozicija, čije su dimenzije 438 x 1110 centimetara, sastavljena je od dva platna te je, nakon svečanog zastora za HNK, njegovo najveće djelo.

O nastanku te slike saznajemo iz članka objavljenog u Zborniku "Vlaho Bukovac - umjetnik i njegovo djelo" Irene Kraševac, znanstvene savjetnice Instituta za povijest umjetnosti.

Slika "Razvitak hrvatske kulture" za Sveučilišnu knjižnicu u Zagrebu, kako piše Kraševac, bila je posljednja velika državna narudžba povjerena Vlaha Bukovcu. Nastajanje slike pratili su brojni problemi, od same narudžbe Odjela za bogoštovlje i nastavu i traženja izmjena u tijeku izrade, do vrlo kratkog vremena dostave i postavljanja u Velikoj čitaonici.

Konačan je popis prikazanih povijesnih ličnosti iz hrvatske kulture, nakon uklanjanja Lubynskog, stoga (slijeva nadesno): Matija Vlačić Ilirik, Ivan Kitonić, Marko Marulić, Andrija Medulić (portret po Ivanu Dežmanu), Juraj kardinal Drašković, Đuro Ratkay, Julije

Rudolf Lubynski na slavnjoj slici u Državnom arhivu naknadno je prebojan jer je "još bio živ"

Rudolf Lubynski, arhitekt današnje zgrade Državnog arhiva: njegov prebojani lik na slici konzervatori su uočili na snimkama infracrvene reflektografije

Povratak Lubynskog U DRŽAVNI ARHIV

NESTALI DETALJ

Vlaho Bukovac (gore) "Razvitak hrvatske kulture" slikao je 1913. godine; rupa na slici pokraj portreta Lisinskog (gore desno) s kojeg je maknut portret Lubynskog

Portret arhitekta uklonjen s Bukovčeve slike trebao bi biti vraćen među velikane

Jutarnji2

Klović, Petar Zrinski, Marin Getaldić, Nikola Škrlec Lomnički, Ivan Gundulić, Ruder Bošković, Maksimilijan Vrhovac, Baltazar Adam Krčelić, Ljudevit Gaj, Josip Juraj Strossmayer, Ivan Mažuranić, Ivan Kukuljević Sakcinski, Antun Mihanović, Matija Mesić, August Šenoa, Vatroslav Lisinski, Stanko Vraz, Marko Marulić, Juraj Drašković, Petar Preradović i Franjo Rački. Jedna je figura okrenuta leđima i nije poznato koga predstavlja.

Premda se pojavljuje na skicama dokumentiranim fotografijama, piše Irena Kraševac, lik arhitekta Lubynskog definitivno je otpao sa slike. Iako su tijekom rada na slici također bili u planu, u konačnoj verziji nije bilo mjesta ni za Pavla Rittera Vitezovića, Lucijana Vranjanina, Gjuru Baglivija i Antuna Vrančića.

U svojem članku citira i pisma koja su razmijenili Bukovac i Kršnjavi. U prvom pismu, datiranom 16. svibnja 1912., Kršnjavi nagovara Bukovca da prihvati narudžbu izrade slike, "jer ste Vi doista prvak hrvatske umjetnosti" te spominje da je za slike u knjižnici ukupno dodijeljeno 34.000 kruna, od čega je 14.000 namijenjeno Bukovcu, a preostalih 10.000 podijelit će se između ostalih slikara. Dogovaraju nastanak slike na daljinu jer slikar živi u Pragu, a Bukovac po-visuje cijenu.

Izmjene popisa

U Zagrebu Bukovac boravi kratko, kada se susreo s arhitektom Rudolfom Lubynskim, s kojim je dogovorio i točne mjere za sliku. S vremenom od Vlade Bukovcu dolazi sve više izmjena popisa slavnih ličnosti koje će biti uvrštene na platno. Također, slikar moli Kršnjavoga da mu označi koje su osobnosti najznamenitije, odnosno najvrednije za kulturu, kako bi ih bolje istaknuo položajem i veličinom na slici.

Spominje se i slučaj sata u Velikoj čitaonici.

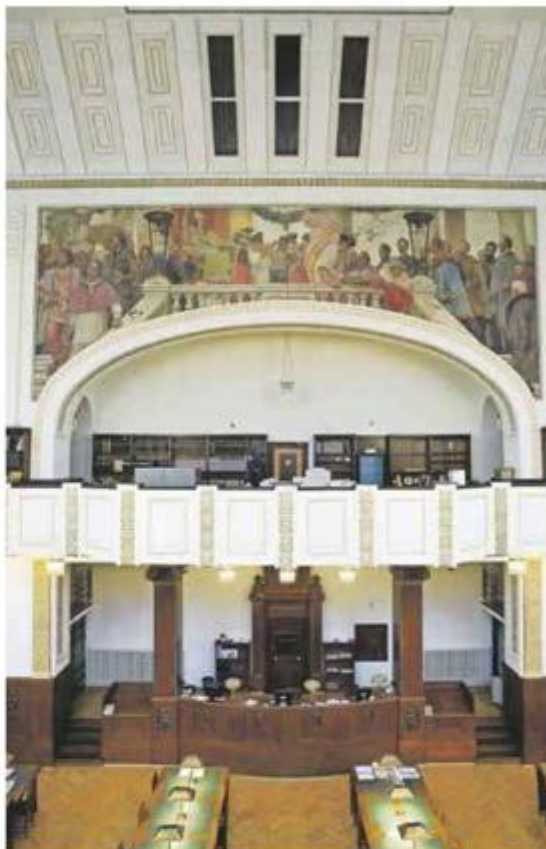
"Kad sam još tamo bio savjetovao sam Lubinskoga da svako ne da uru na ono mjesto, najprvo jer je sasvim ostarjela moda, a drugo ni lijepo nije, a treće da ima mnogo bolje t. j. da bi po sred one velike sale dao načiniti kao stup ala Eiffel touru tako da ura ima 4 lica i da je vidjeti može odasvijeh strana, pošto pa zna kako bila ista lijepa biti će za moju sliku nakaza i rušit će cijeli efekt", piše slikar Kršnjavom.

Lubynski prvo nije pristao.

Slikara je mučio i problem s pet likova na lijevoj strani slike, koji su u potpunosti izmijenjeni u odnosu na finalnu skicu i verziju slike. Premda je prvotno trebao prikazati slikara Andriju Medulića, piše Kraševac, odlučeno je da umjesto njega dođe Lucijan Vranjanin, za kojega ne postoji portretni predložak. Stoga je predloženo rješenje da se Laurana prikaže s likom Ivana Dežmana, čiju portretnu fotografiju Kršnjavi šalje Bukovcu.

Bukovac sve više negoduje zbog stalne izmjene prikazanih ličnosti koje od njega traži Vlada. "I ono što je najgore mijenjaju neke stare, a dodavaju nove tako da će manje njih biti sa lijeve strane slike, a desna će biti prepuna, ono što mi nikako nije drago. [...] slika je morala biti puštena jednom ili najviše dvjema osobama, jer ima poslovice u nas koja kaže: gdje mnoga baba dije-te je kilavo."

Prikaz arhitekta Lubynskog ukomponirao je isprva na slici krajnje desno. Lubynskog nalazimo na prvoj i drugoj skici, koje

su dokumentirane na fotografijama, dok je u finalnoj izvedbi i predslici izostavljen. U pismu također, piše Kraševac, slikar podsjeća da je Lubynskom poslao nacrt za izradu okvira (blindrame), na koji će se platno u Zagrebu napeti.

Ton sljedećeg pisma, navodi Kraševac, otkriva nam Bukovčovo raspoloženje kada mu je Kršnjavi javio da je Lubynski prihvatio prijedlog da se ura postavi na drugo mjesto kako ne bi smetala cjelini slike: "Presvjetli Gospodine! Vi ste krasni čovjek!"

Pretrpana slika

Detaljno opisuje svoj dotadašnji rad na slici i negodovanje zbog novih promjena koje traži Vlada. "Ja sam pazio da po mogućnosti osobe budu raspoređene kronološki, a neka koja radi njihove nedostatnosti korak dalje [...] jer je slika i tako pretrpana i hranio cjelinu dekorativne ljepote iste slike koja sama ističe umjetnika, u koloru, nošnji i ljepoti harmonije", opisuje svoje muke Bukovac u pismima Kršnjavom.

Početkom kolovoza Bukovac je s kćerima Jelicom i Ivankom došao u Zagreb, a, kako navodi Kraševac, slika "Razvitak hrvatske kulture" postavljena je na predviđeno mjesto 8. kolovoza 1913. godine. Premda mu je uvrštavanje portreta Nikole Škrleca Lomničkog Vlada najavila u lipnju, zbog visokog stupnja dovršenosti slike i ljutnje zbog stalnih izmjena, vrlo je vjerojatno da je izmjena doista učinjena tijekom postave slike. I to je bila zadnja izmjena. Hoće li uskoro biti još jedna? □

«BUKOVAC JE LUBYNSKOG MORAO MAKNUTI PO NALOGU KRŠNJAVOG», KAŽE RAVNATELJ ARHIVA DINKO ČUTURA

BUKOVČEVA ZIDNA SLIKA

Monumentalna kompozicija u Velikoj čitaonici bila je zamišljena kao nacionalna dvorana slavnih s 27 povijesnih velikana i zaslužnih osoba